

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «Екологічна логістика»
обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Логістика

за темою - Екологічна політика в Україні та світі

Харків 2022

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2022 № 8

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу
Протокол від 22.08.2022 № 1

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2022 № 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління,
протокол від 15.08.2022 № 1

Розробники: викладач циклової комісії економіки та управління, спеціаліст
другої категорії, Черніхова О.С.

Рецензенти:

1. Старший викладач циклової комісії економіки та управління КЛК ХНУВС, к.е.н., спеціаліст вищої категорії, викладач – методист, Цимбалістова О.А.
2. Професор кафедри логістики НАУ, доктор економічних наук, професор, експерт Українського логістичного альянсу (УЛА) Смерічевська С.В.

План лекцій:

1. Природоохоронне законодавство.
2. Напрямки розвитку та вдосконалення законодавства. Міжнародне екологічне співробітництво.
3. Поняття екологічного ліцензування.
4. Зелені стандарти – LEED, BREEM, DGNB.
5. Законодавчий моніторинг у сфері екологічного менеджменту. Адміністративно-нормативні інструменти екологічного менеджменту.

Ключові терміни: природоохоронне законодавство, державні будівельні норми, екологічне ліцензування, «зелені» стандарти.

Рекомендована література:

Основна

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 №41, ст.546
2. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28.02.2019, №16, ст.70
3. Закон України «Про відходи» від 05.03.1998, №36-37, ст.242
4. Закон України «Про екологічний аудит» від 24.06.2004, №45, ст. 500
5. Закон України «Про охорону атмосферного повітря» від 16.10.1992, №50, ст. 678
6. Земельний кодекс України від 25.10.2001, №3-4, ст. 27
7. Водний кодекс України від 06.06.1995, №24, ст. 189
8. Кодекс України про надра від 27.07.1994, №36, ст. 340
9. Розпорядження КМУ «Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року» від 30.05.2018, №430-р
10. Екологічний менеджмент: Навчальний посібник/ Семенов В.Ф., Михайлюк О.Л., Галушкіна Т.П. та ін., - Київ, Центр навчальної літератури, 2004. - 516 с.
11. Транспортна екологія: навчальний посібник / О. І. Запорожець, С. В. Бойченко, О. Л. Матвеева, С. Й. Шаманський, Т. І. Дмитруха, С. М. Маджд; за заг. редакцією С. В. Бойченка. – К. : «Центр учбової літератури», 2017. – 508 с.
12. Екологістика, рециклінг і утилізація транспорту: навчальний посібник / С.В. Бойченко, О.В. Іванченко, Казимір Лейда, В.В. Фролов А.Я. Яковлева, - К.: Центр навчальної літератури, 2019. - 266 с.
13. Регіональна економіка : підручник / за ред. Є.П. Качана. — К.: Знання, 2011. — 670 с. — (Вища освіта XXI століття).
14. Відходи виробництва і споживання та їх вплив на ґрунти і природні води : Навчальний посібник / За ред. В.К. Хільчевського. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2007. – 152 с.
15. Екологічний менеджмент. Учеб. посібник/ Т.А. Трифонова. -

Владим. держ. ун-т, Володимир, 2003. - 291 с.

16. Екологічне право: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл./ за ред. А. П. Гетьмана. - Х.: Право, 2013. - 432 с

17. Екологічне управління: Підручник / В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, Г. О. Білявський та ін. — К.: Либідь, 2004. — 432 с.

Додаткова

18. Вісник. Офіційно про податки. — Офіційне видання Державної фіскальної служби. - 21 квітня 2017, п'ятниця, №16 (920)
<http://www.visnuk.com.ua/uk/issue/5589>

19. Васюкова Г.Т., Ярошева О.І. Екологія. Підручник. - К.: Кондор, 2009. - 524 с

20. Основи екології. Підручник/ Мягченко О. П. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 312 с.

21. Страхова справа: підручник / О. Д. Вовчак. - К. : Знання, 2011. - 391 с.

22. Регіональна економіка: Підручник / І.В. Мартусенко, Б.В. Погріщук. — Тернопіль: Крок, 2015. — 626 с.

23. Екологічна оцінка та екологічна експертиза: Підручник для студ. вищих навч. закладів/ Бобровський А. — Рівне: О.Зень, 2015. — 527 с.

24. В.П.Матейчик, М.Смешек, В.О.Хрутьба Управління проектами екологічної логістики транспортних підприємств/ Міжвузівський збірник "НАУКОВІ НОТАТКИ". Луцьк, 2014. Випуск №45. — С. 339-345

25. Екологоорієнтоване логістичне управління виробництвом: монографія / [Є.В. Мішенін, І.І. Коблянська, Т.В. Устік, І.Є. Ярова]; за наук. ред. д.е.н., проф. Є.В. Мішеніна — Суми: ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2013. — 248 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

26. https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2058726-ak-pravilno-sortuvati-smitta-infografika.html - інформація по правильності сортування сміття

27. <https://vtorothody.ru/othody/retsikling.html> - методи переробки відходів

28. <http://www.biowatt.com.ua/analitika/pererobka-vidhodiv-v-rozvinenih-krayinah-svitu/> - переробка відходів у різних країнах світу

29. http://urbanreform.org.ua/wp-content/uploads/2016/09/transport-ukr4_small.pdf - вплив транспорту на екологію міста, аналіз та стратегії для України

Текст лекції

1. Природоохоронне законодавство

Державну екологічну політику на регіональному рівні реалізують органи державної влади та суб'єкти, що мають спеціальні повноваження. Такими органами державної влади є:

- Президент України;
- Верховна Рада України;
- Кабінет Міністрів України;
- Рада національної безпеки і оборони України;
- Державна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;
- Міністерство екології та природних ресурсів України;
- Державна екологічна інспекція України;
- державні екологічні інспекції в областях;
- місцеві державні адміністрації;
- державні екологічні інспекції тощо.

Закони

Закон України 25 червня 1991 р. «Про охорону навколишнього природного середовища»

Закон встановлює фундаментальні правила та основні принципи охорони навколишнього середовища. Визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в Україні

Закон України від 24 лютого 1994 р. «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення»

Закон регулює суспільні відносини, які виникають у сфері забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя, визначає відповідні права і обов'язки державних органів, підприємств, установ, організацій та громадян, встановлює порядок організації державної санітарно-епідеміологічної служби і здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду в Україні

Закон України від 24 червня 2004 р. «Про екологічний аудит»

Закон визначає основні правові та організаційні засади здійснення екологічного аудиту і спрямований на підвищення екологічної обґрунтованості та ефективності діяльності суб'єктів господарювання. Положення Закону поширюються на всіх суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та видів діяльності.

Екологічний аудит — це документально оформлений системний незалежний процес оцінювання об'єкта екологічного аудиту, що включає збирання і об'єктивне оцінювання доказів для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, системи екологічного управління та інформації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту.

Закон України від 06 вересня 2005 р. «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності»

Закон визначає правові та організаційні засади функціонування дозвільної системи у сфері господарської діяльності і встановлює порядок діяльності дозвільних органів, уповноважених видавати документи дозвільного характеру, та адміністраторів

Закон України 21 грудня 2010 р. «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»

Метою Закону є визначення засад національної екологічної політики для стабілізації і поліпшення стану навколишнього природного середовища України шляхом інтеграції екологічної політики до соціально-економічного розвитку України

Закон України від 17 лютого 2011 р. «Про регулювання містобудівної діяльності»

Закон встановлює правові та організаційні основи містобудівної діяльності і спрямований на забезпечення сталого розвитку територій з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів

Закон України від 19 травня 2011 р. «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності»

Закон затверджує Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності.

Закон України від 20 березня 2018 р. «Про стратегічну екологічну оцінку»

Закон регулює відносини у сфері оцінки наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виконання документів державного планування та поширюється на документи державного планування, які стосуються сільського господарства, лісового господарства, рибного господарства, енергетики, промисловості, транспорту, поводження з відходами, використання водних ресурсів, охорони довкілля, телекомунікацій, туризму, містобудування або землеустрою (схеми) та виконання яких передбачатиме реалізацію видів діяльності (або які містять види діяльності та об'єкти), щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля, або які вимагають оцінки, зважаючи на ймовірні наслідки для територій та об'єктів природно-заповідного фонду та екологічної мережі (далі — території з природоохоронним статусом), крім тих, що стосуються створення або розширення територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Постанови Кабінету Міністрів

Постанова КМ України від 17 вересня 1996 р. №1147 «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів»

Затверджує перелік видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів

Постанова КМ України від 11 липня 2002 р. №956 «Про ідентифікацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки»

Постанова встановлює критерії ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки за рахунок визначення відповідності небезпечних речовин, що використовуються або виготовляються, переробляються, зберігаються чи транспортуються на об'єкті, встановленим нормативам порогової маси

Постанова КМ України від 28 серпня 2013 р. № 808 «Про затвердження переліку видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку»

У Постанові встановлений перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку

Інші документи

Податковий Кодекс України, 2011 р., розділ VII Екологічний податок

Встановлює базові аспекти уплати екологічного податку: платників, об'єкти та базу оподаткування, ставки, порядок обчислення податку та порядок подання податкової звітності та сплати податку

ДБН (державні будівельні норми) А.2.2-3-2014 «Склад та зміст проектної документації на будівництво»

Норми встановлюють склад та зміст проектної документації на нове будівництво, реконструкцію, капітальний ремонт та технічне переоснащення будинків, будівель, споруд будь-якого призначення, їх комплексів або їх частин, лінійних об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури

ДБН А.2.2-1-2003 «Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд»

Дані будівельні норми встановлюють порядок розроблення матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) у складі проектної документації на нове будівництво, розширення, реконструкцію та технічне переоснащення об'єктів промислового та цивільного призначення, основні вимоги до складу й змісту цих матеріалів

Наказ Державної служби статистики України від 14.06.2013 № 182 «Про затвердження форм державних статистичних спостережень із екології, лісового, мисливського господарства та природно-заповідного фонду»

Містить посилання на форми державних статистичних спостережень зі статистики екології, лісового, мисливського господарства та природно-заповідного фонду

Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України №168 від 18.12.2003 «Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля»

Положення регулює відносини щодо реалізації права громадськості на участь у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля. В Положенні наведені термінологія, принципи та форми участі громадськості, види рішень та порядок громадського обговорення

Оцінка Впливу на Довкілля (ОВД)

Закон України від 23 травня 2017 р. «Про оцінку впливу на довкілля»

Закон встановлює правові та організаційні засади оцінки впливу на довкілля для діяльності, що планується для впровадження

Постанова КМ України від 13 грудня 2017 р. № 1010 «Про затвердження критеріїв визначення планованої діяльності, яка не підлягає оцінці впливу на довкілля, та критеріїв визначення розширень і змін діяльності та об'єктів, які не підлягають оцінці впливу на довкілля»

Затверджує критерії визначення планової діяльності або розширення і зміни діяльності, які не потребують проходження процедури оцінки впливу на довкілля

Постанова КМ України від 13 грудня 2017 р. № 1026 «Про затвердження Порядку передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля та Порядку ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля»

Затверджує детальний Порядок отримання висновку з оцінки впливу на довкілля.

Постанова КМ України від 13 грудня 2017 р. № 989 «Про затвердження Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля»

Затверджує детальний Порядок проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля

Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України №182 від 30.05.2018 «Про затвердження Розміру плати за проведення громадського обговорення в процесі здійснення оцінки впливу на довкілля»

Наказ затверджує розмір плати за проведення громадського обговорення в процесі здійснення оцінки впливу на довкілля для різних категорій планованої діяльності та масштабів впливу

2. Напрямки розвитку та вдосконалення законодавства. Міжнародне екологічне співробітництво.

Вирішення екологічних проблем знаходиться не стільки в колі методів природничих та технічних наук, скільки у сфері державного управління, законодавства та масово-інформаційної діяльності. Тому головним для адекватного реагування є:

1. Забезпечення доступності, достовірності та своєчасності отримання екологічної інформації засобами масової інформації та громадськістю, формування екологічної свідомості і відповідальності у громадян та бізнесу.

2. Забезпечення міжгалузевого, міжрегіонального співробітництва та партнерства між громадами, державою та бізнесом в сфері забезпечення екологічної безпеки.

3. Створення української системи моніторингу і управління в сфері екологічної безпеки, як сегменту глобальної мережі екологічного моніторингу на основі сучасних технологій.

З урахуванням існуючих екологічних проблем та непорушними основами природоохоронної політики держави запропоновано сучасний документ екологічного змісту. У цьому контексті розроблено та прийнято Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. (Стратегія).

Стратегією у другому розділі визначено мету національної екологічної політики - це стабілізація і поліпшення екологічного стану території України, шляхом утвердження державної екологічної політики, як інтегрованого чинника

соціально-економічного розвитку держави, для забезпечення переходу до сталого (екологічно збалансованого) розвитку та впровадження екологічно збалансованої системи природокористування та збереження природних екосистем.

Стратегія визначає принципи національної екологічної політики, зокрема:

- рівність трьох складових розвитку держави (економічної, екологічної, соціальної), що зумовлює орієнтування на пріоритети сталого розвитку, врахування екологічних наслідків під час прийняття економічних рішень;
- екологічна відповідальність, яка потребує запровадження відповідальності за будь-які порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- аналіз і прогнозування екологічних ризиків, які ґрунтуються на результатах державної екологічної експертизи, а також проведення державного моніторингу навколишнього природного середовища;
- інтеграція питань охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів (екологічних цілей) в секторальну політику на тому ж рівні, що й економічні та соціальні цілі;
- міжсекторальне партнерство та залучення до реалізації політики усіх зацікавлених сторін.

Очікувані результати, які прогнозуються від реалізації Стратегії, це:

- впровадження дієвої системи інформування населення щодо збереження довкілля, екополітики та сталого розвитку;
- усунення прямого зв'язку між економічним зростанням та погіршенням стану навколишнього середовища;
- створення розгалуженої екомережі та припинення втрат біорізноманіття.

Загострення екологічних проблем в різних частинах світу змусило різні країни шукати шляхи виходу зі становища, що склалося. З різних екологічних проблем країни вступають у багатобічні відносини, часто під егідою міжнародних організацій, союзів, програм.

Для багатьох країн світу відправним пунктом на шляху становлення національної екологічної політики стала Стокгольмська конференція ООН з навколишнього природного середовища (1972). Перший екологічний план дій країн ЄС був прийнятий в 1973 році і включав рекомендації щодо екологізації практичної діяльності в галузях економіки країн.

У 1992 році в Ріо-де-Жанейро відбулася міжнародна зустріч з питань глобальних екологічних проблем. Ця конференція продемонструвала єдність багатьох країн світу в бажанні вирішення екологічних проблем як на національному, так і міжнародному рівні. Конференція показала, що не можна більше розглядати навколишнє природне середовище і соціально-економічний розвиток як дві незалежні підсистеми. В своїх рішеннях міжнародна нарада прийняла курс на досягнення головних цілей: «якості життя» людини, високої якості навколишнього природного середовища та еколого-збалансованої економіки.

Розпочався широкомасштабний процес створення міжнародних екологічних урядових і громадських організацій, а саме:

- Міжнародна рада наукових спілок (МРНС), що поєднує академії і наукові спілки майже всіх країн;
- Науковий комітет з проблем навколишнього середовища (СКОПІ);
- Програма ЮНЕСКО «Людина і біосфера»;
- Програма ООН по навколишньому середовищу (ЮНЕП);
- Всесвітня організація охорони здоров'я;
- Глобальна система моніторингу навколишнього середовища (ГСМНС);
- Міжнародний союз охорони природи (МСОП);
- Всесвітня організація з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО);
- Міжнародний союз студентів (МСС).

На міжнародному рівні було підписано ряд важливих багатосторонніх програм та екологічних угод, якими визначено *основні напрями діяльності*:

- екологічно безпечне використання інноваційних біотехнологій;
- раціональне використання земельних ресурсів, збереження природних ландшафтів і природних екосистем;
- захист атмосферного повітря;
- раціональне використання й охорона водних ресурсів для питного постачання, комунальних і господарських потреб;
- еколого-безпечне поводження з відходами виробництва;
- впровадження ресурсозберігаючих і безвідходних технологій;
- екологічний аудит діючих підприємств і прилеглих територій;
- фінансування експериментальних програм з впровадження ресурсо-, природо- та енергозберігаючих технологій, еколого-безпечних виробництв.

Для того, щоб подальший розвиток країн був економічно ефективним і екологічно безпечним необхідно враховувати системні зв'язки між навколишнім природним середовищем і економічним розвитком. Посадові особи, керівники підприємств, підприємці та бізнесмени повинні розглядати економічні, соціальні й екологічні фактори системно в процесі прийняття управлінських рішень.

Для вирішення актуальних питань сьогодення, а також з метою інтеграції України до світового співтовариства для розв'язання глобальних екологічних проблем наша держава активно співпрацює з міжнародними організаціями в сфері охорони навколишнього природного середовища.

Діяльність у рамках багатосторонніх угод з міжнародними організаціями дає змогу брати активну участь у переговорному процесі, залучати фінансову допомогу для вирішення нагальних внутрішніх екологічних проблем.

Основними напрямками співробітництва з міжнародними організаціями є:

- охорона біологічного різноманіття;
- охорона транскордонних водотоків і міжнародних озер;
- зміна клімату;
- охорона озонового шару;
- охорона атмосферного повітря;

- поводження з відходами;
- оцінка впливу на довкілля.

3. Поняття екологічного ліцензування.

Ліцензування - це акт санкціонування дозволу проектування або практичної дії, заснований на національному чи місцевому законодавстві або політиці. Стосовно навколишнього середовища система ліцензування служить трьом різним цілям.

Система ліцензування обмежує:

- доступ або споживання природних ресурсів;
- примушує до вживання необхідних заходів для підтримки в припустимих межах тих видів діяльності, які потенційно несуть небезпеку для навколишнього середовища;
- сприяє розвитку тих видів діяльності, які ведуть до усунення або пом'якшення навантаження на навколишнє середовище.

Хоч за своїм змістом ліцензування є елементом адміністративно-правового регулювання, разом з тим воно - елемент економічного управління в тому випадку, коли ліцензії стають товаром, тобто можуть продаватися потенційним природо-користувачам, наприклад, на аукціонах.

Ліцензування встановлює екологічні вимоги й обмеження у вигляді спеціального дозволу на ведення конкретної господарської або іншої діяльності природокористувачів на відповідній території (об'єкті). Наприклад, за такою схемою здійснюється видача ліцензій на водокористування.

Потрібно зазначити, що системи ліцензування господарської діяльності і екологічної експертизи, що забезпечують захист інтересів суспільства і держави, а також дотримання природоохоронних норм та вимог при прийнятті інвестиційних рішень і здійсненні господарської діяльності, існують в багатьох країнах. За своєю структурою зарубіжні системи ліцензування і експертизи істотно відрізняються від вітчизняних.

Так, наприклад, в Німеччині відсутні ліцензії на право займатися окремими видами діяльності, а ліцензується лише споруда і експлуатація конкретних господарських об'єктів. При цьому ліцензія (*Genehmigung*), що є по суті приватною ліцензією, являє собою дозвіл від держави на будівництво або експлуатацію об'єкта, який входить в перелік підприємств, що ліцензуються. У даний перелік входять різні категорії виробництв, обладнань і споруд енергетики, гірництва, збагачувальної промисловості, целюлозно-паперової і деревообробної галузей, будматеріалів, металургії, хімічної і фармацевтичної промисловості, сільського господарства і харчової промисловості, виробництв по переробці відходів і деякі інші категорії господарських об'єктів, здатні представляти загрозу безпеці суспільства і навколишньому середовищу.

У Данії на основі ліцензій здійснюється діяльність із складування та знешкодження речовин і матеріалів (в тому числі відходів), здатних посилити несприятливий вплив на ґрунт, фунтові і підземні води. При цьому ліцензії

видаються органами місцевого або регіонального самоврядування. Ліцензія надається на кожний конкретний об'єкт місцевими органами влади. Відповідно до датського законодавства, ліцензія може бути відкликана (або змінені ліцензійні умови і обмеження) при виявленні небезпеки впливу на джерела водопостачання, появі нового методу поводження з даним видом відходів або матеріалів чи на інших умовах, що регламентуються Міністерством екології та природних ресурсів.

У Великій Британії діяльність з експлуатації звалищ для поховання відходів також здійснюється на основі ліцензій, які видаються місцевими органами влади. При цьому ліцензія може бути видана тільки в тому випадку, якщо організація цих звалищ передбачена відповідним планом землекористування.

Аналогічні системи ліцензування існують і в більшості інших промислово-розвинених країн. Ці підходи представляються життєздатними в умовах сучасної західної держави, але вони не будуть працездатними в Україні, де діяльність великої кількості підприємств, особливо в сфері поводження з відходами, ведеться на орендованих виробничих потужностях, часто пристосованих до її здійснення без проектної документації. Як показує практика обстеження і перевірок великої кількості підприємств, у вітчизняних умовах одного рівня дозвільних дій з боку держави в більшості випадків буває замало.

Підвищення ефективності державного контролю за дотриманням існуючих регламентів природокористування із застосуванням економічних і адміністративних санкцій з метою запобігання аваріям і катастрофам, припинення екологічних правопорушень і злочинів є одним з першочергових завдань на сучасному етапі.

З цією метою передбачається:

- об'єднати діючі на територіях державні і відомчі системи спостереження та контролю за станом природних ресурсів і об'єктів навколишнього середовища під єдиним методичним і організаційним управлінням;
- створити регіональну мережу стаціонарних і пересувних технічних засобів контролю за джерелами забруднення природного середовища, в тому числі з використанням дистанційних і експрес-методів;
- сформувати інформаційний банк даних екологічної спрямованості;
- встановити чітку систему екологічних обмежень і регламентацій режимів природокористування по територіях;
- ввести ліцензування комплексного природокористування.

4. Зелені стандарти – LEED, BREEAM, DGNB

Тренд на «зелене» будівництво бере свій початок ще з початку першого енергетичної кризи 70-х років минулого століття. Коли ціна на енергетичні ресурси змусила всіх звернути свою увагу на важливість проблеми енергозбереження. З джерел U.S. Energy Information Administration (EIA) відомо, що приблизно 48% усієї виробленої енергії і близько 75% усієї виробленої

електроенергії в США споживається саме будівлями, а це 44,6% викидів CO₂, що еквівалентно 9 млрд тонн. Аналогічна ситуація складається і в Україні, де найбільшим споживачем природного газу є саме комунальний сектор з щорічним обсягом спалювання близько 16 млрд метрів кубічних. Не дивно, що напрям «зеленого» будівництва завжди асоціюється з показниками рівня споживання і енергоефективності самої будівлі. Основними національними стандартами, які покликані регулювати норми енергоефективності при будівництві та реконструкції сьогодні ДБН В.2.6-31 діє до: 2016 «Теплова ізоляція будівель» і ДСТУ Б EN 15217 діє до: 2013 «Енергетична ефективність будівель».

В основному, цими документами нормується енергоспоживання будівлі в цілому, але акцент варто в першу чергу на конструкціях, мало уваги приділяється так званому напрямку ZEB (zero-energybuilding) - будівництво високоенергоефективних будинків, виробляють енергії з поновлюваних джерел стільки скільки і споживають. У свою чергу, фахівці компанії Advansys знають як, і можуть допомогти, зробити об'єкт не просто економним, а й генерувати додатковий прибуток.

Більш широко питання енергоефективності регулюють різного роду директиви, такі як в ЄС - це EPBD (Energy Performance of Buildings Directive). Але насправді комплексний підхід до проблеми відповідності будівлі вимогам «зеленого» будівництва проявляється в стандартах, перші з яких почали розроблятися ще 25 років тому і еволюціонують і по сьогоднішній день. По суті, це збір певних критеріїв різною питомою вагою за допомогою яких відбувається сертифікація будівлі і присвоєння йому певної оцінки за шкалою того чи іншого стандарту. Але спочатку, що ж таке «зелене» будівництво?

Це практика експлуатації і зведення будівель, збереження або підвищення якості будівель і комфорту їх внутрішнього середовища, мета якої - зниження рівня споживання енергетичних і матеріальних ресурсів на протязі всього життєвого циклу будівлі: від вибору ділянки з проектування, будівництва, експлуатації, ремонту та знесення. Це мінімальний вплив людини на навколишнє середовище. Саме такий підхід і є основоположним у всіх системах сертифікації, які за довгий час накопичився цілий ряд.

Деякі залишилися і застосовуються в основному на національних рівнях, а деякі завоювали авторитет і вийшли на міжнародні ринки де з успіхом застосовуються для відображення відповідності будівлі сучасному тренду в проектуванні і будівництві. Ось деякі з них:

- LEED (USA);
- BREEAM (United Kingdom);
- DGNB (Germany);
- Green Globes (USA, Canada);
- Living Building Challenge;
- Beam (Hong Kong);
- CASBEE (Japan);
- Green Mark Scheme (Singapore);
- Green Star SA (SAAR);

-Pearl Rating System for Estimad.

Старою і найпоширенішою є система сертифікації **BREAM** (Building Research Establishment Environmental Assessment Method) - метод оцінки будівельних конструкцій на екологічну ефективність і рівень енергоефективності. Була створена в Великобританії на початку 90-х років. Даною системою сертифікації вже атестовано близько 300 000 будівель. За час свого існування в цій системі було занесено багато змін, але основні критерії, за якими відбувається оцінка будівлі на екологічну та енергетичну стійкість залишилися:

- Управління (11% в загальній оцінці)
- Здоровий мікроклімат (14%)
- Енергоефективність (16%)
- Транспортні розв'язки поряд (10%)
- Використання водних ресурсів (7%)
- Матеріали для будівництва (15%)
- Звернення з відходами (6%)
- Використання земельних ресурсів (13%)
- Вредные викиди (8%)
- Інновації (10%)

Рейтинг має 5 оцінок: пройдено, добре, дуже добре, відмінно.

Наступний за поширеністю і кількістю сертифікованих об'єктів є система **LEED** (Leadership in Energy and Environmental Design). Згідно з даними компанії, вже близько 30000 об'єктів отримали сертифікат, і понад 40000 на стадії сертифікації. Дана система зародилася в США і набирає все більшого поширення. Особливою відзнакою є необхідність початку процесу оцінки і нагляду сертифікованого фахівця вже на стадії проектування.

В основі оцінки енергоефективності комерційної нерухомості лежить американський стандарт ANSI / ASHRAE / IESNA Standard 90.1-2010. Основними критеріями за якими нараховуються бали:

- Місцерозташування і транспортні розв'язки.
- Місце в локальній екосистемі.
- Використання водних ресурсів.
- Енергоефективність.
- Матеріали для будівництва.
- Здоровий внутрішнє середовище.
- Інновації.
- Місцеві пріоритети.

Рейтинг має 4 оцінки: сертифіковане, срібло, золото і платина.

Система оцінювання **DGNB** (German Sustainable Building Council) це німецький стандарт оцінки екологічної та енергетичної стійкості будівлі. З'явився відносно недавно, але за цією системою вже атестовано близько 1000 об'єктів. Відноситься до прогресивних стандартів другого покоління, адже включає в себе кращі методи і підходи до оцінки. Основні критерії є широкими і включають в себе підрозділи:

-Екологічність (життєвий цикл, місцевий вплив на навколишнє середовище, забезпечення сталого використання ресурсів, попит на питну воду і обсяг стічних вод та ін.)

-Економічність (Експлуатаційні витрати, інвестиційна привабливість та ін.).

-Функціональність і комфорт (Тепловий комфорт, акустичний комфорт, мікроклімат і ін.).

-Технічні критерії (Легкість очищення будівельних компонентів, зручність утилізації, звукоізоляція, мобільна інфраструктура та ін.).

-Організація процесу (проектування, будівництво, експлуатація, демонтаж).

-Оцінка ділянки і району розташування.

Рейтинг має 4 оцінки: сертифіковане, срібло, золото і платина.

5 Законодавчий моніторинг у сфері екологічного менеджменту. Адміністративно-нормативні інструменти екологічного менеджменту.

Законодавчо-правова основа системи екоменеджменту в Україні визначається, формується і регламентується Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища», прийнятому в 1991 році, доповненнями до нього 1998 року, а також іншими законодавчо-правовими актами, які повинні закріпити пріоритет охорони природи і здоров'я нації над іншими видами діяльності, сформулювати принципи і встановити єдині правила і порядок ведення господарської діяльності, насамперед, за допомогою економічних методів управління. Це потребує адекватного введення відповідних змін і доповнень в законодавство, що пов'язане з використанням природних ресурсів (закони про державне підприємство, про власність, про конверсію та інше).

№ п/п	Назва нормативно-правового акту (закону)	Основні концептуальні положення законодавчих актів
1	Закон "Про охорону навколишнього природного середовища"	Визначає правові, економічні і соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутнього поколінь
2	Земельний кодекс України	Регулює земельні відносини з метою: створення умов для раціонального використання і охорони земель, рівноправного розвитку всіх форм власності на землю і господарювання, збереження і відновлення родючості ґрунтів
3	Водний кодекс України	Регулює правові відносини з метою: забезпечення науково обґрунтованого раціонального використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворювання і охорони водних ресурсів

4	Кодекс України про надра	Регулює гірничо-добувні відносини з метою забезпечення раціонального комплексного використання надр для задоволення потреб в мінеральній сировині
5	Лісовий кодекс України	Регулює правові відносини з метою забезпечення науково обґрунтованого раціонального використання лісових ресурсів
6	Закон України "Про екологічну експертизу"	Регулює суспільні відносини для: забезпечення екологічної безпеки, охорони навколишнього природного середовища, захисту екологічних прав і інтересів
7	Закон про охорону атмосферного повітря	Визначає правові і організаційні основи й екологічні вимоги в області охорони і використання атмосферного повітря
8	Закон України "Про виняткову морську економічну зону"	Регулює правовий режим виняткової та економічної зони України
9	Концепція розвитку територій природного фонду, які особливо охороняються	Визначає концептуальні положення і принципи розвитку територій, що особливо охороняються
10	Закон "Про природно-заповідний фонд України"	Визначає правові основи організації, охорони, ефективного використання природно-заповідного фонду України, відтворення його природних комплексів і об'єктів

Завданням природоохоронного законодавства про охорону навколишнього природного середовища є:

- регулювання відносин у сфері охорони;
- використання і відтворення природних ресурсів;
- забезпечення екологічної безпеки;
- попередження і ліквідація негативного впливу господарської і іншої діяльності на навколишнє природне середовище;
- збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафту і інших природних комплексів, унікальних територій і природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною.

Законодавство про охорону навколишнього природного середовища встановлює дисциплінарну, матеріальну, адміністративну й кримінальну відповідальність за порушення природоохоронного законодавства, заподіяння шкоди навколишньому середовищу або створення реальної загрози від його заподіяння. Залучення до відповідальності не звільняє винних від відшкодування заподіяної шкоди навколишньому середовищу.

Першочерговими завданнями в сфері екологічного законодавства є:

- прийняття нових (невідкладних) законодавчих актів, а саме: законів України про зони надзвичайних екологічних ситуацій, екологічне страхування, екологічну освіту;
- внесення змін і доповнень до існуючих кодексів (Лісовий, Водний, Земельний, про надра) і законів («Про охорону навколишнього природного середовища», «Про тваринний світ», «Про природно-заповідний фонд», «Про охорону атмосферного повітря», «Про лізинг» (доповнення відносно лізингу природних ресурсів);

- підготовка проектів Законів України про статус рекреаційних, курортних, лікувально-оздоровчих зон з особливими умовами природокористування;
- підготовка проектів підзаконних актів, що затверджуються Кабінетом Міністрів України, а саме:
 - Правил відшкодування збитків, завданих внаслідок порушень екологічного законодавства;
 - Положення про екологічний контроль;
 - Положення про екологічний аудит;
 - Положення про екологічне ліцензування.
- внесення змін і доповнень в діючі акти законодавства, що визначають статус центральних і місцевих органів державної виконавчої влади в сфері охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів та регламентують підприємницьку, інвестиційну, інноваційну, науково-технічну діяльність, а також ті види діяльності, які здатні негативно впливати на стан навколишнього природного середовища;
- затвердження законодавчих актів про розмежування функцій спеціально уповноважених органів державного контролю в сфері використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки тощо.

Загалом правовий механізм екологічного менеджменту повинен сприяти урегулюванню відносин у сфері екології за рахунок застосування превентивних (запобіжних), оперативних, стимулюючих і примусових заходів з використання природних ресурсів і їхніх відходів, а також широкому впровадженню юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства до юридичних і фізичних осіб.

Вдосконалення правових основ екологічного менеджменту повинно бути направлене на:

- реорганізацію системи органів управління природними ресурсами і подальшу інтеграцію функцій управління в сфері використання природних ресурсів в єдину узгоджену функціональну систему;
- розширення повноважень місцевих органів управління і контролю з питань охорони навколишнього природного середовища і раціонального використання природних ресурсів;
- зміщення акценту в здійсненні державного контролю за дотриманням екологічного законодавства шляхом поступового, формування органів екологічного контролю на регіональному рівні;
- використання можливостей басейнового принципу з урахуванням регіональних та місцевих особливостей і закономірностей розвитку природних комплексів і екосистем;
- узгодження координаційних і контрольних функцій Мінекоресурсів та органів прокуратури з посилення контролю за дотриманням екологічного законодавства, реалізації екологічної політики держави, захисту екологічних прав громадян.

Методи нормативного регулювання екоменеджменту працюють внаслідок принципу, згідно з яким стандарти і норми обов'язкові для виконання. При цьому їх поділяють на державні і муніципальні.

До державних відносяться ті методи регулювання, які примушують місцеву владу неухильно їх дотримуватися згідно з національним або міжнародним законодавством; до муніципальних - методи регулювання, які реалізуються місцевою владою самостійно, наприклад, планування землекористування, місцеві будівельні норми, заходи щодо управління транспортними потоками, місцеві стандарти з контролю над забрудненням навколишнього середовища, норми розміщення об'єктів або норми заготівель.

В Україні екологічна стандартизація та нормування проводяться з метою встановлення комплексу обов'язкових норм, правил та вимог з охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки.

Згідно зі ст. 32 Закону «Про охорону навколишнього природного середовища» державні стандарти в сфері охорони навколишнього природного середовища є обов'язковими до виконання і визначають поняття і терміни, режим використання і охорони природних ресурсів, методи контролю за станом навколишнього природного середовища, вимоги до запобігання шкідливому впливу внаслідок забруднення довкілля.

Питання для самоконтролю:

- 1 Які державні органи здійснюють державну екологічну політику?
- 2 Назвіть основні Закони у сфері екологічної політики.
- 3 Назвіть основні Постанови Кабінету Міністрів у сфері екологічної політики.
- 4 Охарактеризуйте Стратегію державної екологічної політики в Україні.
- 5 Охарактеризуйте основні засади, програми екологічної політики у країнах світу.
- 6 Назвіть основні напрями міжнародного екологічного співробітництва.
- 7 Охарактеризуйте законодавчо-правову систему екоменеджменту в Україні.
- 8 Дайте визначення поняттю «екологічне ліцензування».
- 9 Охарактеризуйте цілі застосування екологічного ліцензування.
- 10 Охарактеризуйте основні екологічні стандарти при проектуванні і будівництві.